

Hicaz Demir Yolu İnşa Edilirken-I Şam-Maan Hattı

Auler Paşa, Çev: Eşref Bengi Özbilen

İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür yayınları, 2017,176 sayfa, ISBN: 9786052951255

Elif ÇELİK*

Abdülhamid döneminde önemli bir nokta olan Ortadoğu için büyük önem arz eden meselelerden birisi de Hicaz demiryolu projesidir. Bahsedeceğimiz eser Hicaz Demir yolu inşa edilmekteyken bizzat orada yer alan ve Alman askerî teknik mühendis olan Auler Paşa'nın anılarıdır. Fakat bu bilgiler anıdan ziyade rapor hükmü taşımaktadır. Söz konusu hat inşa edilirken Osmanlı İmparatorluğunda bu görev için 1901-1908 yılları arasında bulunmuştur.

---

* Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Tarih Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Öğrencisi, n.eelifc@gmail.com.

Eser, Auler Paşa'nın 1906 Ağustos ayında İstanbul da yazdığı kısa bir önsöz ile başlamaktadır. Bu kısa önsöz demiryoluna olan ilgiden, iktisadi ve stratejik önemden çok İslam dininin merkezi olan Mekke ve Medine'ye hacıların rahat ulaşması gibi gayeler içermesi bakımından halifenin bu kararı dini bir bilinçle vermesine bağlamaktadır (s. vii). Ayrıca söz konusu kayıtları tutarken kendisine bilgilerin tamamlanması Padişah'ın ikinci mabeyincisi İzzet Paşa ve başmühendis Heinrich August Meissner tarafından verildiğini ifade etmiştir (s. vii-ix). Önsözden sonra Piyade Orgenerali görevinde bulunan ve ismi herkesçe bilinmekte olan meşhur Goltz paşa (Baron Von Der Goltz) tarafından bir giriş kısmı yazılmıştır(s. xi-xvi). Goltz paşa bu kısımda Müslümanlar için zorlu, uzun ve masraflı bu yolculuğun özellikle Rumeli ve Anadolu gibi yerlerde bulunan Müslümanlara saydığımız zorlukların demiryolu sayesinde kolaylaşacağı yönünde yorumlarını dile getirmiştir.

Önsöz ve Giriş kısımlarından sonra eser toplam 15 müstakil bölümden oluşmaktadır. Ayrıntılı rapor niteliği taşıyan bölümler bölge hakkında detaylı malumatlar barındırmaktadır. Özellikle birinci kısım *Memleket ve sakinleri* (s.1-19) ile ikinci olan kısım *Memleketin tarihine kısa bir bakış* bölümlerinin (s.19-34) anlattığı bilgilere göre söz konusu bölgeyi iyi gözlemlediği ve tanıdığını görmekteyiz. Bunlardan Birinci kısımda, söz konusu coğrafya da her şey açısından önemli bir husus olan 'Bedeviler' hakkında Demiryolu inşaatına yönelik bazı hususlar üzerinde durmuştur. Mesela, bedevilerin kullandığı deveye demiryolunu rakip olarak görmeleri dâhilinde düşmanca tavır oluşturacakları düşüncesini Auler Paşa yersiz bulmaktadır. (s.14)

Devam eden üçüncü bölümde dünya Müslümanlarının hacca gelirken tercih ettikleri güzergâhlar verilmiştir.(s.35-47). Yolculuk sırasında kervanların idaresinden, en büyük zorluklardan biri olan çöl güzergâhında çekilen su sıkıntısından ve yine çölden geçerken gıda teminatının zorluğundan bahsedilmektedir. Ardından Osmanlıda ki mühendishane mezunlarının yetersizliğinden dolayı önce yabancı menşeli mühendislere başvurulması ama zamanla verilen mezunların artmasından dolayı Osmanlı mühendislerinin yavaş yavaş demiryolu inşaatında yer aldıklarını belirtmektedir. Bu kısmın bir diğer önemi ise demiryolu inşaatı için gereken paranın temini hakkında verdiği bilgilerdir. Auler Paşanın belirttiğine göre gönderilen bir irade-i seniyye ile Müslüman bağışları sayesinde bütçenin tamamlandığına değinmiştir. (s.38) Ayrıca bu kısım kitabın genelinde olduğu gibi konu hakkında ayrıntılı resimler ile desteklenmiş masraf ve işlerin genel listelerine yer verilmiştir. Auler Paşa tarafından yapılan işler çok düzenli bir şekilde verilmiştir. Örneğin bir sonraki bölüm olan Dördüncü bölümde, kısa özellikleri ile birlikte demiryolunun tüm istasyonlarının listeleri verilmiştir.(s.48-53) Bunu takip eden beşinci bölümde ise tali hatların dökümünü listelemiştir.(s.60-62). Altıncı bölümde de bazı istasyonlar ve telgraf hatları hakkında malumatlar görmekteyiz.. (s.69-74)

Kitabın yedi ve onuncu bölümleri arasında ise sırasıyla birbirini destekleyecek şu konular üzerine durulmuştur: Malzeme adetleri ve temin edilecekleri yerler, tahmini yıllık maliyet ve kaç ton demir harcanacağı, su temini için öneri ve yöntemler gibi. Bunun yanında işçi teminleri, belirli güzergâhların kaçta kaç km'lerinin bitirildiği, vagonların taşıyacağı unsurlara göre kaç adet olacağı ve taşıyacağı ağırlıkların tonlarının hesaplanması şeklinde oldukça teferruatlı ve kesin bilgilerin ayrıntılarını görmekteyiz. (s.69-100),

Kitabın en önemli bölümleri 13,14 ve 15. bölümler ile ardından gelen ek kısımlarıdır. Buralarda çok önemli hususlar üzerinde durmuştur. Demir yolunun Mekke'ye götürülmesi başlıklı 13. Bölümde Hacı Muhtar beyin raporundan ve bu rapor üzerinden Kapp Von Gültstein'in raporu karşılaştırmalı olarak incelenmiştir.(s.104-110) Hacı Muhtar bey raporunda özellikle Mekke'ye varacak olan güzergâhta maliyetin yükselecekse su temini zorlukları yüzünden yükseleceği yönünde gözlemleri yer almaktadır.

Bunun yanı sıra Cidde'den Mekke'ye yolculuk için ortalama masraf miktarı üzerinde de durmuştur. 14. bölüme geldiğimizde (s.111-122) *Demiryolunun önemi ve verimliliği* başlığı altında genişçe açıklamalarda bulunmuştur. Kısaca ifade etmek gerekirse verimliliği, yolculuk süresini kısaltmak ve kısa sürede hac güzergâhına varmak yanında Türk Mühendislerine tecrübe kazandırmış ve kazandırmaya devam eden bir proje olduğu üzerinde durulmuştur. Öneme değinecek olursak yolculuğu kolaylaştırması, Müslüman dünyasını birbirine yakınlaştırması ve bunların yanı sıra askeri ve siyasi önem kazandırmasıdır. 15.bölüm yani son söz kısmında Auler paşa Maan hattının açılışında yerlilerin ve devlet görevlilerinin yaptıkları törenlerden bahsetmektedir. (s.123-132) Bu kısmın sonunda İstanbul'a dönerek Sultan Abdülhamid ile bizzat görüşme sağladığından duyduğu mutluluğu da satırlarına aktarmış, Hacı Muhtar Bey'in Müdevvere- Mekke hattı raporu ve bu yolun tali kısmının raporlarına resim ve tablolar ile destekleyerek yer vermiş ve böylece notlarını sonlandırmıştır.(s.135-150)

Hicaz demiryolu hattının önemini bizzat tuttuğu raporlar ile gözler önüne seren Auler Paşa, bu alanda çalışacaklara ayrıntılı bilgiler sunmaktadır. Resimlerle, ayrıntılı masraf ve yapılan işlerin tutulduğu rapor ve çizelgeler yanı sıra her teferruatın sayısal değerlerini de vermesi özel bir önem biçmektedir. Osmanlı Mühendishanesi ve Mühendis istihdamı ve bu istihdama demiryolu inşaatının ne kadar fayda sağladığı üzerinde oldukça durmuştur. Ayrıca demiryolunun İslam'a ve bu dinin mensubu her milletten Müslümanlara ne kadar fayda sağlayacağını gözler önüne sermiş çoğu bölümde bunu zikretmiştir.

Eserin giriş kısmından ekler kısmına kadar olan ki bölümlerinin yanı sıra özellikle notları tutan Auler Paşa hakkında teferruatlı bir biyografi bulunmayışı bu bilgileri veren kişi hakkında okuyucuyu yetersiz bırakmaktadır. Böyle değerli ve bu demiryolu inşaatı hakkında her türlü ayrıntıyı gören ve kaleme alan kişiyi daha iyi tanımak lazım gelir. Eserin kendisinde yer almasa bile bir biyografik araştırma yapılarak eksik giderilebilir.